

LES REGLES DEL MÈTODE CARTESIÀ

Descartes proposa un mètode basat en el mètode matemàtic i que sigui universal, sigui quina sigui la seva aplicació o camp del saber a la qual es refereixi. La definició del que ell entén per mètode (*camí*) la podem trobar en la Regla IV de la seva obra "*Regulae ad directionem ingenii*":

«Així doncs, entenc per mètode regles certes i fàcils, mitjançant les quals el que les observi exactament no prendrà mai res fals per vertader, i, no emprant inútilment cap esforç de la ment, sinó augmentant sempre gradualment la seva ciència, arribarà al coneixement vertader de tot allò que és capaç.»

El primer avantatge que ens proporciona el mètode és, segons Descartes, evitar l'error. Però, a més de proporcionar-nos un conjunt de regles o procediments per deduir el que ja coneixem, pot aplicar-se a qualsevol nou camp del saber, de manera que el mètode permetrà que augmentem els nostres coneixements i descobrim noves veritats.

Les regles del mètode poden resumir-se en quatre preceptes fonamentals, enunciats per Descartes en el seu *Discurs del mètode*:

1. Primera regla: evidència

«No admetre mai com a vertadera cap cosa sense conèixer amb evidència que ho era: és a dir, evitar amb tota atenció la precipitació i la prevenció, i no comprendre en els meus judicis ni més menys que el que es presentés tan clarament i distintament al meu esperit que no tingués cap ocasió per posar-ho en dubte»

Descartes és un precursor del mètode basat en l'evidència. Només accepta com vertader allò evident. Però Què és evident? L'evidència es produeix només en l'**intuïció**, és a dir, en un acte purament **racional** pel que la nostra ment capta o "veu" (veu intel·lectualment, no pels ulls) de mode immediat i simple una idea. (En l'àmbit de les ciències formals contemporànies aquesta *evidència* equival al que s'anomena **axioma**, i les **ciències formals** –és a dir la lògica i les matemàtiques– cerquen els seus fonaments en sistemes axiomàtics. Per exemple, en la geometria plana o tridimensional l'enunciat "la distància més curta entre dos punts és una recta" és un axioma: no es pot demostrar, però és condició prèvia de tota demostració dins el camp d'aquesta geometria)

La **intuïció** és la captació intel·lectual immediata d'una idea. Immediat implica que no hi ha una cadena deductiva pel mig (intermediària) i, d'altra banda, que no hi ha barreja amb res sensible (cal que no sigui mitjançant els sentits o l'experiència que es capti aquesta idea). És a dir, *immediat* vol dir sense *mediació* (ni per *medi dels sentits* ni per cap altre classe de *medi*). ¿Com ho sé jo que existeix Austràlia (suposant que no sigui ni australià ni hagi estat mai a Austràlia)? Doncs ho "sé" (diríem nosaltres) perquè algú (que hi ha estat) m'ho ha dit. Això, doncs, és un coneixement "mediat". Però, segons Descartes, fins i tot el que "veiem" ara mateix o el que "toquem" ara mateix és un coneixement mediat, ja que ha de passar per la *mediació* dels sentits i, per tant, ja no és *immediat*. Això està en relació amb la tesis fonamental en la filosofia, des de Descartes, segons la qual nosaltres no coneixem coses, sinó que coneixem coneixements; no pensem "coses", sinó que pensem "pensaments"; no veiem, doncs, coses, sinó que veiem "visions". Tot el nostre coneixement és solament coneixement d'idees. Les idees, d'aquesta manera, ja no són, com en la filosofia de **Plató**, realitats externes a la ment, sinó que són els continguts de la ment. En aquest sentit Descartes inaugura el que serà l'**idealisme** modern i acaba amb el **realisme** ingenu que creia de manera simple que coneixem "coses": però, no coneixem "coses", sinó que coneixem "coneixements" o pensaments (o **idees**) i, per tant, la ment sempre coneix solament continguts mentals.

Si el que és evident és el que és intuït, Què és el que la ment intueix? Doncs el que la ment intueix són el que Descartes anomena idees clares i distintes.

- ..... Una idea és **clara** (s'oposa a fosca) quan podem advertir tots els seus elements sense el menor dubte.
- ..... La idea serà **distinta** (s'oposa a idea confusa) quan aparegui clarament diferenciada, separada i retallada de les altres, de tal manera que no podem confondre-la amb cap altra idea..

La **intuïció intel·lectual**, doncs, es caracteritza per la seva indubtabilitat i exclusió total de l'error. Entre allò absolutament fals i allò absolutament vertader no hi ha terme mitjà. Quelcom és vertader o fals. **Descartes** exclou el coneixement que és únicament probable. La certesa, com a propietat fonamental del saber, exigeix la desestimació absoluta d'allò probable. El que no és clar i distint (evident) és confús i fosc i, per tant, cal que sigui rebutjat com a possible font de coneixement.

L'evidència, com a criteri de **veritat**, exigeix també que el **coneixement** es retregui als seus propis dominis i lleis, independentment del que (pretasament) existeixi externament a la nostra ment. No hi ha possibilitat d'experimentar una intuïció sensible. Això no existeix. Les idees que provenen de la sensació (idees adventícies) són sempre fosques i confuses.

Descartes va anomenar també "*naturae simplices*" o natures simples a les **idees** que posseeixen les característiques de claredat i distinció. Aquestes natures simples són conegudes intuïtivament i constitueixen els pilars sobre els quals es fonamenten les veritats o idees complexes.

Descartes només admet un reduït nombre d'idees simples (extensió, substància, pensament, etc.). La majoria de les nostres **idees** són complexes, per la qual cosa cal trobar la manera de reduir-les (**reduccionisme**) a idees simples i, per tant, evidents.

Descartes va tancant el cercle: les natures simples són, a més a més, **idees innates**, és a dir, idees que estan potencialment a la ment i sorgeixen amb ocasió de determinades experiències.

Les idees innates són posseïdes per tots els homes pel fet de ser racionals. No són idees que s'adquireixin a través de l'experiència o l'aprenentatge i tampoc depenen de la cultura o les condicions històriques. Són veritats evidents que es troben en les nostres ments, independentment del temps, el lloc i la persona que les pensi. Això, segons Descartes, era necessari per poder garantir un coneixement evident o cert.

Les **idees innates** garanteixen la veracitat dels nostres coneixements en convertir-se en el seu vertader i únic fonament. Elles mateixes no necessiten (ni poden) ser demostrades ja que cauen fora de la cadena de **deduccions**.

El primer **motor immòbil** que mou sense ser mogut –segons la metafísica **aristotèlica**– queda transformat en unitats simples de coneixements que són la base de tota demostració sense ser elles mateixes demostrades per res. Aquesta és, doncs, una altre de les transformacions fonamentals del pensament cartesià. El motor immòbil aristotèlic (extern a la ment humana i fins i tot extern a l'Univers) queda reduït en unitats simples de coneixement o idees innates en la ment del subjecte. Les idees (que segons Plató són l'autèntica realitat i estan separades del món físic), són solament continguts de la ment del jo o del subjecte pensant. D'aquesta manera tot el fonament de la ciència i de la filosofia de la modernitat passa a ser el jo o subjecte.

2. Segona regla: anàlisi

«Dividir cadascuna de les dificultats que examinés en tantes parts com fos possible i com requerís per resoldre-les millor»

Qualsevol problema que haguem d'estudiar no és més que un conjunt vertebrat d'idees complexes. Analitzar consisteix –diu **Descartes**– en descompondre allò complex en els seus elements més simples, elements aquests que podran ser susceptibles de ser intuïts com a idees clares i distintes, això és: evidents.

Es tracta, doncs, d'un procés de reduccionisme i d'anàlisi dels problemes complexos en els seus constituents més simples. Reduïm (**reduccionisme**) el complex a allò simple i, en el mateix moviment, accedim des d'allò desconegut fins al que coneix: les idees

innates.

3. Tercera regla: síntesi

«El tercer precepte, conduir per ordre els meus pensaments, començant pels objectes més simples i més fàcils de conèixer per ascendir a poc a poc, com per graus, fins al coneixement dels més compostos, suposant fins i tot un ordre entre els que es precedeixen naturalment els uns als altres».

Un cop que hem arribat als elements simples d'un problema cal reconstruir-ho en tota la seva complexitat, deduint totes les idees i conseqüències que es deriven d'aquells principis primers absolutament certs. La síntesi és un procés ordenat de deducció, en el que unes idees s'encadenen amb altres necessàriament. En el procés deductiu no sols reconstruïm el que és complex a partir dels seus elements simples i vertaders, sinó que ampliem els nostres coneixements amb noves veritats: del que es coneix (els elements simples) accedim als desconegut mitjançant un procés ordenat i rigorós de concatenació d'idees.

La síntesi, doncs, complementa a l'anàlisi i ens permet avançar en la recerca de noves veritats.

4. Quarta regla: comprovació

«Finalment, el darrer precepte consisteix en realitzar en tot uns recomptes tan complets i unes revisions tan generals que pogués estar segur de no ometre res»

Es tracta de comprovar i revisar que no hi hagi hagut cap error en tot el procés analític-sintètic. La comprovació intenta comprendre d'un sol cop i de manera intuïtiva la globalitat del procés que s'està estudiant.

Així, es parteix de la intuïció i a ella es torna. Un cop comprovat tot el procés, podem estar segurs de la seva certesa.

Conclusions

Quin és el problema d'aquest mètode? El problema fonamental està en el punt de partida del **dubte metòdic**: solament -diu Descartes- podem bastir coneixement a partir de proposicions que sapiguem (per intuïció o coneixement directe) que són *absolutament* veritades i, per tant, indubtables. Però... de què podem estar segurs? Aquí arrenca el dubte metòdic i, finalment l'únic punt de partida, a saber l'única veritat realment immediata: "**cogito, ergo sum**". Per això Descartes ha d'edificar tot el seu sistema filosòfic en una única veritat (la veritat del cogito: "penso, així soc"), com en un immens sistema **axiomàtic**.

Cal tenir en compte especialment el **context històric i intel·lectual** en que què Descartes elabora el seu pensament: ens trobem en ple procés de desenvolupament de la **revolució científica**: durant milers d'anys la humanitat ha considerat (ja que així ho semblen mostrar els sentits) que la terra és el centre de l'Univers i roman en repòs, mentre el sol, els altres planetes i les estrelles semblen girar al seu voltant. Però, des de **Copèrnic**, sabem -per la raó, no pels sentits que ens donen una informació equivocada- que això és al revés. Si fins i tot en les qüestions més senzilles els sentits s'equivoquen i *solament podem saber per la raó* -pensa Descartes-, caldrà desconfiar del coneixement sensorial i bastir tot l'edifici del coneixement en afirmacions realment indubtables; és dir, indubtables per la raó, com el *cogito*, no per afirmacions basades en els sentits. Així, doncs, la raó és la font i les idees innates de la ment són la base de tot coneixement, i aquesta és la base del **racionalisme** inaugurat per Descartes.